בס״ד

דברי הרב

פרשת תולדות תשפ"ז

מפי הרה״ג רבי ארי פארקאש שליט״א
רב דקהל נועם השם

דברי תורה מליל שבת קודש, שבת ביום וסעודה שלישית
נערכו מתוך הדברים שנמסרו מפי השומע

ליל שבת קודש

"ויבן שם מזבח... ויט שם אהלו" — המזבח קודם לאוהל

כשבא אברהם אבינו לקבוע את מקומו, נאמר בו "ויט אהלה... ויבן שם מזבח לה'" (בראשית יב, ח): תחילה נטה את אוהלו, ואחר כך בנה את המזבח. ואילו כשבא יצחק אבינו לבאר שבע, מצינו סדר הפוך: "ויבן שם מזבח ויקרא בשם ה' ויט שם אהלו" (שם כו, כה). יצחק הקדים את המזבח לאוהל. שאל הרב: מה פשר ההבדל בין שניהם?

פתח הרב ואמר שאין אנו עומדים תמיד על מלוא דמותו של יצחק אבינו. רגילים אנו לציירו כאדם העומד תדיר ביראה ובדאגה, ולא היא. יש בדמותו דבר והיפוכו: בעקידה היה חי, ועם זאת נחשב כמת בשעה שהונח על גבי המזבח לעלות לעולה (בראשית כב, ב, ט). ואף שמו מעיד על השמחה שהביא עמו: "ויפל אברהם על פניו ויצחק" (שם יז, יז), ושרה אמרה "כל השמע יצחק לי" (שם כא, ו). אברהם נודע במידת החסד ויצחק במידת הגבורה, אבל אין מידת הגבורה ממצה את דמותו של יצחק.

ביאר הרב שהאהבה והיראה מתעוררות בדרכים שונות. באהבה, הריחוק עשוי להוסיף געגועים ולהגביר את האהבה: כשהאהוב מצוי אצל האדם, אין הוא חש בחסרונו כבשעה שהוא רחוק ממנו. ואילו ביראה, אדרבה, ככל שהאדם קרוב ועומד לפני מי שהוא ירא ממנו, כך מתגברת יראתו.

כך היו מידותיהם של אברהם ויצחק בעבודת ה'. עבודתו של אברהם היתה מתוך אהבה. לפיכך יכול היה לדאוג תחילה ליישוב ביתו ולנוחות בני ביתו: אף בשעה שעסק בצורכי האוהל לא פסקה אהבתו. אחר כך קרב לעבודת ה' בבניית המזבח. יצחק, שעבודתו היתה מתוך יראה, ביקש תחילה את הקירוב. על כן הקדים את בניית המזבח ואת העבודה שבו, ורק אחר כך פנה להקים את אוהלו.

הוסיף הרב שדרך זו ניכרת גם בהליכתו של יצחק אל השדה: "ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב" (בראשית כד, סג). בדרך צחות כינהו הרב "הברסלבר הראשון", שבשדה היה מתבודד ומתפלל. דבקותו בה' לא פסקה, ואף על פי כן הקדים את המזבח כדי לעמוד לפניו בקרבה.

שתי המידות נצרכות לנו, אמר הרב, הן האהבה הן היראה. ואף אין העבודה נשארת במקומה המיוחד בלבד: על האדם להכניס קדושה גם בענייני החולין ובכל מעשי היום־יום.

שבת קודש ביום

"בגדי עשו... החמדת" — מראית שלמות או קשר של אמת

אמר רבן שמעון בן גמליאל: "כל ימי הייתי משמש את אבא ולא שמשתי אותו אחד ממאה ששמש עשו את אביו". את אביו היה משמש בבגדים מלוכלכים, ואילו בצאתו לדרך היה לובש בגדים נקיים. עשו, לעומתו, לא היה משמש את אביו אלא בבגדי מלכות, שלדעתו כך ראוי לכבוד אביו (בראשית רבה סה, טז).

הביא הרב שאלה שנאמרה בפשיסחא: אם ראה רבן שמעון בן גמליאל מעלה בהחלפת הבגדים לכבוד אביו, מדוע לא נהג כן בעצמו? יבשל את המאכל, יחליף את בגדיו ויגישו לאביו. מה פשר ההבדל בינו לבין עשו?

ביאר הרב: עשו בא לעולם כשהוא עשוי וגמור, וכך דרש רש"י את שמו (בראשית כה, כה). יעקב, לעומתו, נקרא על שם העקב (שם כה, כו), הנוגע בארץ בכל צעד כשהאדם מוסיף ללכת. עשו ביקש להציג לפני אביו תמונה של שלמות. לא רצה שאביו יראה את מעשיו ואת מה שעוד טעון אצלו תיקון. לכן החליף את בגדיו, ואביו ראה את בנו נכנס בבגדים נקיים ומגיש לו את מאכלו. כך הבין עשו את כיבוד האב.

ואילו רבן שמעון בן גמליאל ביקש שאביו יראה אותו כמות שהוא. אין הכוונה שהאדם כולו פגום, אלא שיש בכל אחד צדדים שעוד צריכים עבודה. גם בהם יש מקום לעבודה. הקשר עם האב שלם יותר כשאפשר לו לראות אף את החסרונות, ולא רק את מה שכבר מתוקן.

וכן הדבר בעבודת ה'. לקראת אלול ובכל עת שאדם מתעורר לשוב ומקבל על עצמו דבר טוב, הוא בא לפני הקב"ה עם כל מה שיש בו. אין הוא צריך להסתיר את חסרונותיו. אדרבה, עצם העמידה לפני ה' עם כל מה שעוד טעון תיקון היא חלק מן העבודה.

והטעים הרב שאין הדבר מצטמצם לעבודת ה' בלבד. בכל קשר של אמת אדם צריך להיות מוכן שיכירוהו גם במקום חולשתו. כך בין איש לאשתו וכך בין הורים לילדיהם. הקרבה אינה תלויה בכך שרק הדברים היפים ייראו לעין.

ועוד אמר הרב, כדרכו, שעבודת ה' אינה רק בישיבה ובלימוד. יעקב היה הולך וגדל, ואילו עשו בא מעבודתו בשדה: "ויבא עשו מן השדה והוא עיף" (בראשית כה, כט). גם העמל שבשדה יכול להיות עבודה. אלא שעשו ביקש להראות לפני אביו רק את התמונה המתוקנת, ואילו יש מעלה בקשר שיש בו מקום לאדם כולו.

סעודה שלישית

"הקל קול יעקב והידים ידי עשו" – להגביה את הידים למעלה מן הראש

פתח הרב, בדרך אגב, בעניינה של רבקה אמנו. כשנתרוצצו הבנים בקרבה, נאמר "ותלך לדרש את ה'" (בראשית כה, כב), ופירש רש"י שהלכה לבית מדרשו של שם. שאל הרב: מדוע פנתה לשם, והלא אברהם אבינו היה חמיה? וביאר שאברהם היה חוזר לביתו ומספר בהתפעלות על דברי תורתם של שם ועבר: השמעתם מה אמר שם היום? השמעתם את דבר התורה הזה? כך השריש בבני הבית הערכה לשם. ממילא, כשהוצרכה רבקה לדרוש את ה', פנתה אל מי ששמעה את אברהם מדבר בשבחו תדיר.

ויש כאן לימוד לכל אב ולכל רבי. קל לשמוע דברי תורה ולמנות את מה שחסר בהם. אבל כשהאדם מרגיל את עצמו ואת בני ביתו לראות את המעלה ולדבר בשבחה, הוא מלמד אותם למי לפנות בשעת הצורך. כך באה רבקה לבית מדרשו של שם.

מכאן פנה הרב לברכותיו של יצחק. מה היה חשבונו של יצחק, שביקש לברך את עשו? ומה פשר המשא ומתן בינו לבין יעקב, עד ששאל "אתה זה בני עשו" ונענה "אני" (בראשית כז, כד)?

ביאר הרב ששני כוחות נצרכים לקיומו של עולם: הדיבור והמעשה. עשו היה בעל כוח המעשה, וכבר בשמו נרמזה העשייה. יעקב היה בעל כוח הדיבור. צירוף שני הכוחות הללו הוא שעמד ביסוד מחשבתו של יצחק.

דימה הרב דבר זה לקין והבל. קין היה עובד אדמה והבל רועה צאן. בדרך ביאור אמר הרב שהבל לא ביקש לעסוק באדמה שנתקללה. כשהתקבלה מנחת הבל ולא התקבלה מנחת קין, חרה לקין. אמר לו הקב"ה: "הלוא אם תיטיב שאת" (בראשית ד, ז). ופירש הרמב"ן שאם ייטיב את דרכיו, תהיה לו יתר שאת על אחיו, לפי שהוא הבכור. מכאן ביאר הרב את גודל מעלת המעשה: בכוחו להגביה את החומר ולהכניסו אל הקדושה.

כך ביקש יצחק לתת לעשו את ברכת הארץ: "ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ" (בראשית כז, כח). חלקו של עשו היה אמור להיות עבודת האדמה והעלאת הגשמיות. אלא שיעקב ראה שעשו פרק מעליו את העבודה הזאת ולא עתיד למלא את חלקו. לפיכך הלך לקבל את הברכות, מתוך הבנה שהחלוקה שביקש אביו, שיעקב יהיה הדיבור ועשו המעשה, לא תתקיים כפי שקיווה.

וזהו שאמר יצחק "הקל קול יעקב והידים ידי עשו" (בראשית כז, כב). הקול הוא הדיבור, והידים הן המעשה. הידים יכולות להתרומם למעלה מן הראש: הראש מסמל את השכל, והידים מלמדות עד היכן יכול המעשה להגיע. בדרך זו ביאר הרב את דברי יעקב "אנכי עשו בכרך" (שם כז, יט). לאמור: את העבודה שאתה מייעד לבכורך, להעלות את הגשמיות אל הקדושה, אקבל אני על עצמי.

שאל הרב על מה שנאמר לאחר מכן, במשלוח המלאכים: "כה תאמרון לאדני לעשו, כה אמר עבדך יעקב: עם לבן גרתי" (בראשית לב, ה). וכי ראוי להחניף לרשע? ואף אילו היה מקום לומר כן בפני עשו, מדוע קראו יעקב "אדני" כבר בשעה שנתן את ההוראות למלאכים? והשיב הרב שלא היתה זו חנופה. באותה שעה עדיין ראה יעקב אפשרות שעשו ימלא את התפקיד הנעלה שנועד לו. לפיכך קראו "אדני" באמת, מצד המקום שעוד היה ביד עשו לתפוס.

ומה עשה יעקב עצמו? את ארבע עשרה השנים בבית עבר עשה קודם שבא לבית לבן (מגילה יז ע"א). לאחר שנותיו אצל לבן ולאחר פגישתו עם עשו, הגיע לשכם, ושם נאמר "ויקן את חלקת השדה" (בראשית לג, יח–יט). כך ביאר הרב את קניית הקרקע: אם עשו אינו מקבל עליו להעלות את הגשמיות, על יעקב עצמו להתחבר אל הארץ ולקבל עליו גם את עבודת המעשה.

הערת עריכה

הדברים נערכו מתוך זכרון השומע ונכתבו בעריכה ספרותית, ואינם העתקה מילולית של הדברים כפי שנאמרו. מראי המקומות שבסוגריים נוספו בעת העריכה.